

11.ÜNİTE

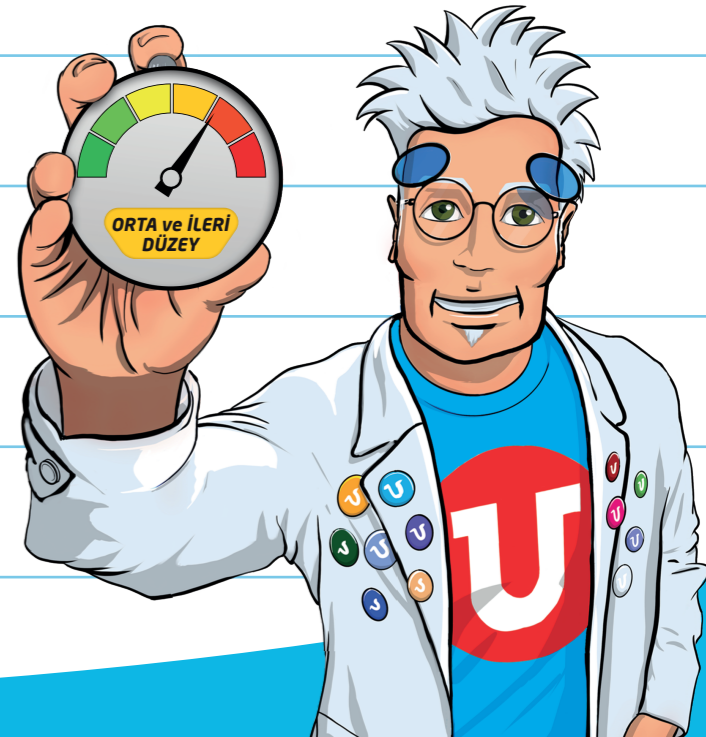

TYT Orta ve İleri Düzey Tarih Soru Bankası

Avrupa ve Osmanlı'da Değişim

BEGÜM ÜNLÜ

DEĞİŞİM ÇAĞINDA AVRUPA VE OSMANLI DEVLETİ AVRUPA VE OSMANLI'DA DEĞİŞİM

Rönesans

Reform

Feodalitenin Yıkılması, Merkezi

Krallıkların Kurulması,

Merkantilizm

İltizam Sistemi

Esham Sistemi

Kapitülasyonlar

Malikane Sistemi

Buluşlar

ÇİN

751 TALAS SAVAŞI

**HAÇLI
SEFERLERİ**

→ Haçlı Seferleri ile Avrupalılarca öğrenilen teknik - bilimsel gelişmeler

BARUT

Ateşli silahlarda kullanılan barut, ordularda yerini almış, denizlerdeki faaliyetlerde, açık denizlere dayanıklı ateşli silahlarla donanımlı gemilerin yapılmasına fırsat tanımıştır.

PUSULA

Haçlı Seferleri ve Marco Polo Seyahatnamesi'nde öğrendikleri "Doğu'nun zenginliklerine" aracısız ulaşmak için yeni yerler arayış sürecine ortam hazırlamıştır.

KAĞIT-MATBAA

Orta Çağ kilise öğretilerine karşı İncil'in milli dillere çevrilmesine ortam hazırlamış; Skolastik düşünce güç kaybederken akıl gücü, pozitif bilimler ön plana çıkmıştır.

Rönesans Hareketleri

- Rönesans: Kelime anlamı "yeniden doğuş" demektir.
- XV. ve XVI. yüzyıllarda Avrupa'da bilim sanat ve edebiyat alanındaki gelişmelerin tümüne verilen addır.

Rönesansın Nedenleri

- Hümanizma düşüncesinin etkisi
- Haçlı Seferleri sonunda matbaa ve kağıdın Avrupa'ya taşınması sonucu, pozitif bilimlerde ilerlemelerin görülmesi
- Coğrafi Keşifler sonunda yeni kültür ve uygarlıkların tanınması
- Avrupa'nın ekonomik olarak zenginleşmesi (bilimsel ve sanatsal faaliyetler için gerekli kaynağın hazır olması)
- İspanya ve Sicilya'da kurulan İslam medreselerinin etkisi
- Bilim ve sanatı destekleyen ve sanatçıları koruyan "Mesen" lerin faaliyetleri
- İstanbul'un Fethi'nden sonra İtalya'ya giden bilim adamlarının çalışmaları

! NOT

→ Rönesans ilk olarak İtalya'da ortaya çıktı.

Sonuçları

- Skolastik düşünce yerini pozitif düşünceye bırakmıştır.
- Pozitif bilimlerde görülen ilerlemeler ve teknolojik gelişmeler zamanla Avrupa'da Sanayi İnkılâbı'na ortam hazırlamıştır.
- Kilise ve skolastik düşüncenin eleştirilmesi, kilisenin sorgulanması Reform hareketlerinin başlamasında etki olmuştur.
- Avrupa'da sosyal yapıda önemli değişiklikler görülmüştür.
- Sanat ve edebiyattan zevk alan aydın sınıfla, onlardan uzaklaşan ve alay eden halk sınıfı ortaya çıkmıştır.
- "Hedefe ulaşmak için her şeyi uygun" gören Makyavelizm akımı gelişmiştir.

Örnek:

Rönesans Dönemi'nde yaşanan bilimsel ve kültürel gelişmeler sayesinde Batı dünyasında,

- I. bireyin özgürlüğünü esas alan felsefi düşünceler,
- II. özgürlükçü fikirler,
- III. skolastik görüşler

alanlarından hangilerinde gelişmeler yaşandığı söylenebilir?

A) Yalnız I

B) Yalnız III

C) I ve II

D) I ve III

E) II ve III

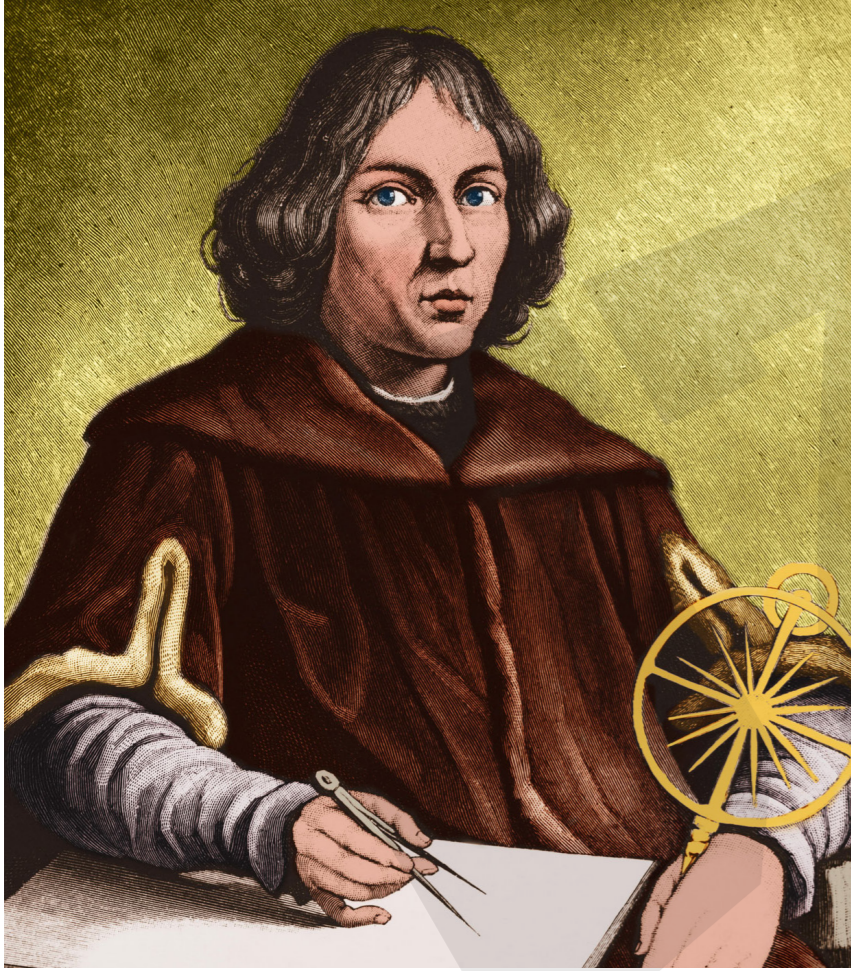
XVII. Yüzyılda Avrupa da Bilim ve Teknik Alandaki Gelişmeler

- Avrupa'da Rönesans ve Reform ile modern düşünce ortamı oluşurken akıl ön plana çıkmaya başlamıştır.
- Bu sayede modern bilimin temelleri atılmıştır.
- Teknik alanda önemli gelişmeler yaşanmaya başlamıştır.
- Halk ve yöneticiler bilimsel faaliyetleri takip etmeye başlamıştır.
- Bilim ve teknik alandaki gelişmeler sanat dallarını da etkilemiştir.
- Avrupa'daki skolastik felsefenin yerini özgür düşünce almıştır.
- Bilimsel çalışmaların daha rahat yapılabilmesi için bilimsel akademiler açılmıştır.

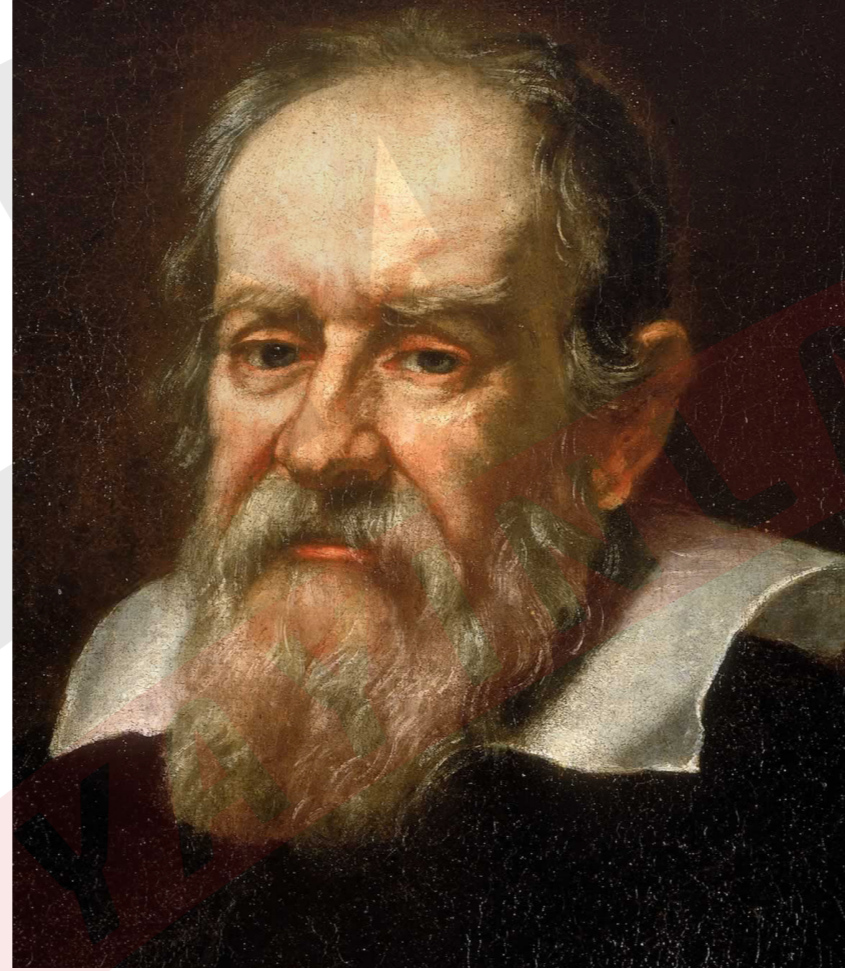

XVII. Yüzyılda Bilime Yön Veren Bilim İnsanları

Copernicus

Galileo

Bacon

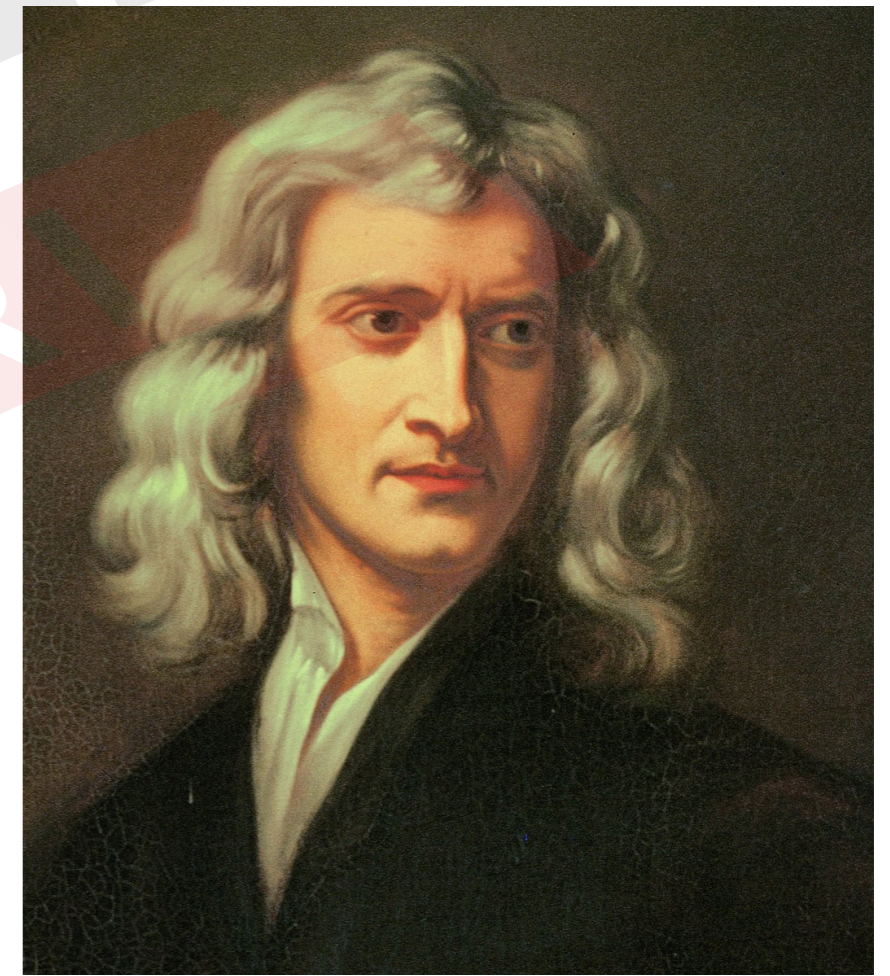
Kepler

Pascal

Newton

Machiavelli

Thomas More

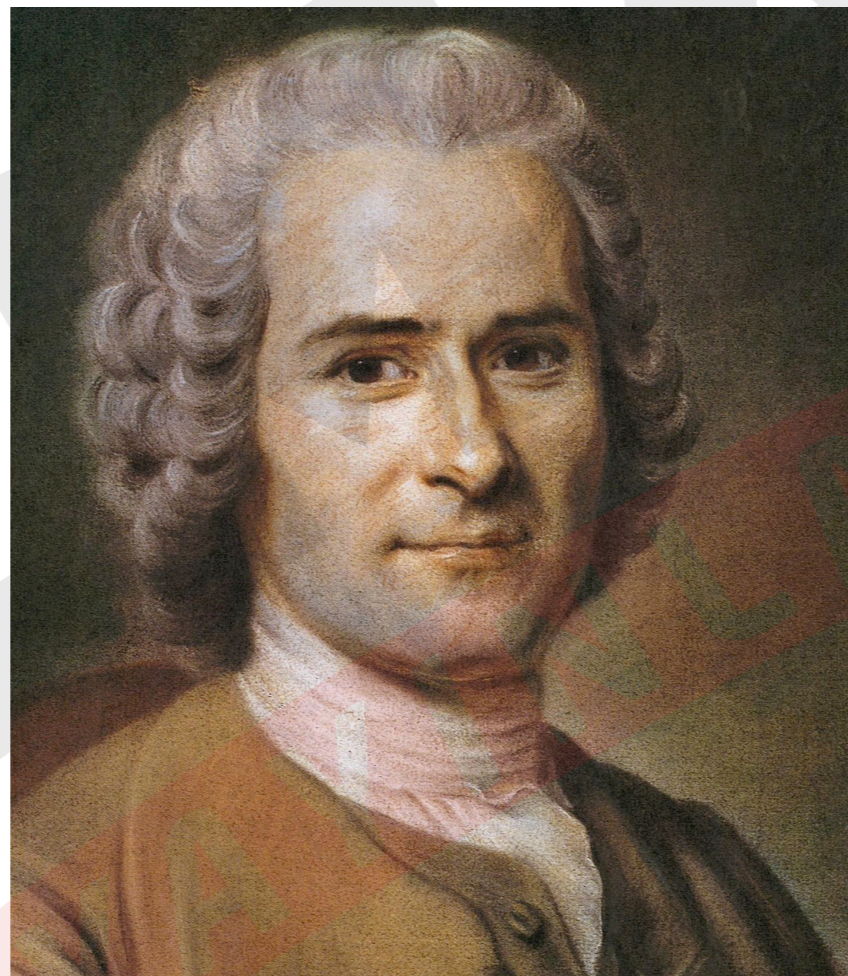
Descartes

Voltaire

J.J.Rousseau

I.Kant

Reform:

→ Katolik Kilisesi'nin bozulması, dini amaçlarından uzaklaşması üzerine XVI. yüzyılda Hristiyanlıkta yapılan düzenlemelere denir.

Nedenleri:

- Katolik Kilisesi'nin bozulması
- Kilisenin Aforoz, Enterdi, Endüljans gibi yetkilerinin olması
- Rönesans'ın etkisi
- Kağıt ve matbaanın etkisi
- Kilisenin zenginliğine karşı halkın fakirliği

! NOT

- İlk olarak Almanya'da başladı.

Sonuçları:

- Mezhep birliği bozuldu. Yeni mezhepler ortaya çıktı.
- Almanya'da Martin Luther önderliğinde Ogburg Antlaşması ile Protestanlık mezhebi ortaya çıktı.
- Fransa'da Nant Fermanı sonucu Kalvenizm mezhebi ortaya çıktı.
- İngiltere'de Anglikanizm mezhebi ortaya çıktı.
- İskoçya'da Presbiteryenizm mezhebi ortaya çıktı.
- Papa ve kilisenin etkisi azaldı.
- Skolastik düşünce yıkıldı.

- Katolik Kilisesi kendini düzenlemek zorunda kaldı.
- Katolik ülkelerde yeni mezheplerle mücadele etmek için engizisyon mahkemeleri kuruldu.
- Eğitim-öğretim kilise tekelinden çıktı.
- Laik eğitim ortaya çıktı.
- Kilise malları yağmalandığı için kilise ekonomik kayba uğradı.

Örnek:

XVI. yüzyılda Avrupa'da,

- Şarlken'in zorla tebaasını Katolik yapmaya çalışması,
- Kağıt ve matbaanın da etkisiyle İncil'in milli dillere çevrilmesi,
- Klasik kültürün canlandırılması

gelişmeleri "Kilise öğretilerinin sorgulanması" sürecine neden olmuştur.

Bu gelişmelerin Avrupa'da aşağıdakilerden hangisine ortam hazırladığı savunulamaz?

- A) Yeni mezheplerin ortaya çıkmasına
- B) Ortodoks Mezhebi'nin kurulmasına
- C) Eğitimin kilise tekelinden çıkarılmasına
- D) Pozitif bilimlere önem verilmesine
- E) Katolik Kilisesi'nin etkinlik alanlarının zayıflamasına

Feodalitenin Çözülüşü ve Merkezi Krallıkların Kurulması

Fransa:

- XI. Loius (Lui), soyluların Yüz Yıl Savaşlarındaki (1337 - 1453) kayıplarından da yararlanarak siyasi, sosyal bölünmüşlük içinde olan yapıları ortadan kaldırarak topraklarını ele geçirmiştir.
- Böylece Fransa, Avrupa'da milli monarşi ile yönetilen merkezi devlet haline gelmiştir.

İngiltere:

- Üç beş feodal ailenin elindeki İngiltere toprakları üzerinde Yüz Yıl Savaşları sonrasında Lankastır ve York hanedanları arasındaki iç çatışma İki Gül Savaşları (1455 - 1485) sürecinde derebeyler birbirini yıpratmıştır.
- Bu durumu fırsata çeviren Tudor hanedanı İngiltere'yi kuvvetli bir deniz gücü ve sömürge imparatorluğu haline getirmiştir.

İspanya:

- Kraliçe İzabella ile Ferdinand, 1492'de Endülüs, Emevilere de son vererek monarşik bir yönetim kurmuştur. 1492'de Endülüs'teki Beni Ahmer Devleti'ne son vererek monarşik bir yönetim kurulmuştur.

Feodalitenin güç kaybetmesinde ve yıkılmasında,

- Haçlı Seferlerine katılan derebeylerin çoğunun ölmesi, dönenlerin ise ordularını ve nüfuzlarını kaybetmesi,
- Surları yıkabilecek nitelikte topların kullanılması,
- Coğrafi Keşiflerle Avrupa'dan büyük göçler yaşanması gelişmeleri etkili olmuştur.

Örnek:

XVII. yüzyılda Avrupa'da güçlü merkezi krallıkların etkisini göstermesinde,

- I. Orta Çağ'a damgasını vuran feodalitenin yıkılması,
- II. Reform hareketleriyle Avrupa'da mezhep birliğinin bozulması,
- III. İspanya ve Portekiz merkezli başlayan sömürge imparatorluklarının kurulması

durumlarından hangilerinin belirleyici olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve II

E) II ve III

Milli Monarşilerin Kurulması ve Avrupa da Görülen Değişmeler

- XV. yüzyılın II. yarısından itibaren milli monarşileri kuran krallar,
- Papaların müdahalesinden rahatsızlık duymuşlar,
- Sınırları içindeki toprakları ve tebaasını korumayı amaçlamışlar,
- Profesyonel daimi ordular kurmuşlardır. İlk profesyonel daimi ordu Fransa Kralı tarafından kurulmuştur. Orta Çağ şövalyelerinin oluşturduğu "gerektiği zaman savaşa ağır zırhlarla donatılmış atlı ordular" yerini hareketli ve hafif teçhizatlı süvarilere, hareketli toplar ve ateşli silahlarla donanımlı ordulara bırakmıştır.

- Milli monarşileri kuran krallar Orta Çağ anlayışlarının dışında merkezi devlet anlayışına yönelerek,
- toprağa dayalı zenginlik ölçüsü yerine değerli madenlere sahip olmayı, ulusal servetlerini artırmayı amaçlamışlardır.
- Yeni Çağ'da ticarete yönelen zümre "burjuva" olarak toplumda yer almıştır.

UZMAMA
YAYINLARI

Merkantilizm

- Coğrafi Keşifler sonrası XVII. yüzyıl Avrupası'nda yeni bir ekonomik anlayış baş göstermiştir. Değerli madenlere dayalı bir ekonomik anlayıştır.
- Gelirlerini daha çok artırabilmek için Avrupalı devletlerin geliştirdiği merkantilizme göre bir ülke ne kadar çok madene ve paraya sahipse o kadar zengin sayılıyordu.
- Zengin devlet statüsünde yer almak isteyen Avrupalı devletler iç ve dış ticarete önem verdiler.
- Yeni yollar bulma ve yeni sömürgeler sayesinde hammadde ve pazar sahibi olma isteğinin altında yatan etken de budur.
- Bir diğer etken ise gelir düzeyini ve tüketim isteğini artırmaktır.

! NOT

Coğrafi Keşifler ile,

- * Burjuva sınıfının zenginleşmesi ve burjuvanın sanatsal ve kültürel faaliyetlere destek olması → Rönesans'a
- * Sermaye birikiminin sağlanması → Sanayi Devrimi'ne zemin hazırlamıştır
- - Coğrafi Keşifler sonucu Akdeniz limanlarının, İpek ve Baharat yollarının önem kaybetmesi Osmanlı Devleti'nin gümrük ve ticaret gelirlerinin azalmasına yol açmıştır.
- - Amerika'dan elde edilen altın ve gümüşün Avrupa devletlerince stoklanarak Akdeniz ülkelerine girmesi üzerine fiyatlar artmış ve Osmanlı akçesi değer kaybetmeye başlamıştır.

- Avrupa'daki bu yeni ekonomik modelle amaç, uluslararası piyasada daha etkin olmaktır.
- Osmanlı Devleti'nin ekonomi anlayışındaki amaç ise iç piyasada halkın ihtiyaçlarını olabildiğince çok karşılayabilmektir.
- Avrupa bu ekonomik modelle gelirlerini yeni teknolojik gelişmeleri kullanarak tarım, ticaret ve sanayide artırmaya çalışırken Osmanlı Devleti bu yöntemi uygulamamıştır.
- Osmanlı Devleti gelirini artırma yolu olarak fetihlerle elde edilen topraklardan gelecek vergileri tercih etmiştir.
- Avrupa devletleri bu yeni model çerçevesinde gelirlerini artırıcı tedbirler alıp değişik yollar bulurken Osmanlı Devleti bu modele ayak uyduramamıştır.
- Yeni ekonomik kaynaklar bulup gelir artırıcı tedbirler almak bir yana Avrupalı devletlerin mallarının kapitülasyonlar sonucunda Osmanlı ilkesine ucuz yollu girip piyasaya hakim olmasına dahi engel olamamıştır. Avrupalı devletler bu yolla hem Osmanlı'nın gelişmesini engellemiş, hem de yeni ekonomik modele uygun biçimde gelir düzeyinde olarak zengin ülke konumuna ulaşmışlardır.

Örnek:

XVII. yüzyılda Avrupa'da görülen merkantilist ekonomi anlayışında,

- I. sermaye birikimi,
- II. kıymetli madenlerin varlığı,
- III. ulusal servetlerin güçlendirilmesi

unsurlarından hangilerine yer verildiği savunulabilir?

- A) Yalnız I   B) Yalnız II   C) I ve III
D) II ve III   E) I, II ve III

Merkantilizmin Osmanlı ya Etkileri:

- Osmanlı Devleti ilk dönemlerinden itibaren Avrupalı devletlere ticareti özendirici bazı ayrıcalıklar vermiştir. Coğrafi Keşifler sonunda ticaret yollarının değişmesi ile gelir kaybeden Osmanlı Devleti hem Avrupa'da siyasi destek bulmak hem azalan gümrük vergilerini artırmak için Avrupalı tüccarlara yeni ayrıcalıklar vermiştir.
- XVII. ve XVIII. yüzyılda Avrupalı devletlere kapitülasyonlarla tanınan haklar genişletilmiştir. Bu dönemde Osmanlı'nın siyasi gücünün azalmasıyla Avrupalı devletler, tüccarlarının ayrıcalıklarını artırma yoluna gitmiştir. Gümrük vergilerini yerli tüccardan az ödeyen Avrupalı tüccarlar, ayrıca kendi ticari mahkemelerini kurma hakkını da elde etmiştir. Osmanlı ülkesi içinde Avrupalı tüccar ile yerli tüccar rekabeti oluşmuştur. Pek çok konuda Avrupalı tüccar daha avantajlı hale gelmiştir.

- XVI. yüzyılda Avrupa'da fiyatların artması hammaddenin daha ucuz bir şekilde Osmanlı'dan temin edilmesine ve bu durum da Osmanlı Devleti'nde enflasyonun ve fiyatların artmasına, paranın değer kaybına neden olmuştur.

Osmanlıda Yaşanan Gelişmeler

- Bilim ve teknik alandaki gelişmelerle ordularını modernize eden Avrupa'da merkezîyetçi, mutlakîyetçi devletler (Fransa, İngiltere...) giderek güçlenirken XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı'da,
- Savaşların uzun sürmesi ve toprak kayıplarının artması,
- Tımar Sistemi'nin bozulmasına bağlı olarak giderek yaygınlaşan Celali İsyanları köylerde yaşamın güçleşmesi, köyden kente göçler yaşanması,
- Kanuni Kadim'e aykırı olarak Yeniçeri Ocağı'na asker alımlarına gidilerek ordu-
da disiplinin bozulması,

- Ehliyetsiz kişilerin rüşvet ve iltimasla göreve gelmesi,
- Devlet işlerinde padişah annelerinin padişahlar kadar etkili olması,
- Halkın devlete olan güveninin sarsılması,
- Ülke ekonomisinin olumsuz etkilenmesi vs. gibi sebeplerle sosyal, siyasi, askeri ve ekonomik sorunlar derinleşmiştir.

Osmanlı da XVII. Yüzyılda Görülen Olumsuzluklar

- Taşra yönetimiyle ilgili olan dirliklerin büyük bir kısmını, kapıkulları ele geçirerek zamanla merkezden bağımsız olarak çiftlikler ve malikane kurmalarına neden olmuştur.
- Köyünden çıkan insanlar "garip yiğitler" adıyla seferlere götürülürlerdi. Zamanla yoksul ve işsiz sayısı artınca bunlar Beylerbeyi ve Sancakbeyi hizmetinde yevmiyeli askerlik yapmışlardır.

- Beylerbeyi ve Sancakbeyi emrindeki kapı halkı olan bu askerlere "sekban" denirdi. Sefer zamanı ücret alan bu sekbanlar, beyleri başka bir yere nakledilince boşta kalır ve levent adını alırlardı.
- XVI. yüzyıl sonlarından itibaren askeri, mali ve idari düzenin temelini oluşturan timar sisteminin bozulması ekonomi dengelerini bozduğu gibi idari, sosyal ve askeri düzeni de olumsuz etkilemiştir.
- Timar sisteminin bozulmasında;
- Nüfuzlu kişilerin kanunlara aykırı olarak timar ve zeametleri kendi çevrelerine vermeleri,
- Aşırı nüfus artışı ve timarların dağıtımındaki usulsüzlükler,
- Timarların zamanla vakıf veya özel mülkiyete geçmesi durumları etkili olmuştur.

- - XVI. yüzyıl sonlarından itibaren devletin, gelirleri merkezde toplamak amacıyla timarları yüksek bedeller karşılığında iltizama vermesi timar sisteminin çökmesini hızlandırmıştır.
- • İltizam sistemiyle vergi kaynağının kontrol süresinin belirsiz olması, mukataaların mültezim tarafından sömürülmesine yol açmıştır.
- • Malikane sistemi zamanla yerel güç odakları olarak bilinen ayanlığın güçlenmesinde ve daha sonra büyük toprak sahiplerinin ortaya çıkışında etkili olmuştur.

UZMANLAR
YAYINLARI

XVIII. Yüzyılda Osmanlıda Sosyo-Ekonomik Durum

- Osmanlı toplumunda XVIII. yüzyılda yeni bir sosyal grup olarak ayanlar ön plana çıkmıştır.
- Ayan ve eşraf ile şehirdeki seyyit ve şerifler; hem mahalli ulemanın reisi hem de şeyhülislamın temsilcisi olan müftülerden teşekkül etmiştir.
- Osmanlı merkezi otoritesinin zayıflamasıyla taşra idaresine gönderilen mültezim, mütesellim ve ayan gibi görevliler buldukları yerlerde zamanla yerel güç unsurları haline gelmişlerdir.
- Mültezimler, devletin verdiği bu yetkileri kullanarak şahsi nüfuz ve servetlerini genişletmişler, kendilerini halkın koruyucusu gibi göstermişlerdir.

- Âyanların daha etkili hâle gelmesinde, taşranın üst seviye yöneticilerinin bölgelerine gitmemeleri ve mütesellim, voyvoda ve subaşı gibi adlar altında ayanları mahalli vekilleri olarak kullanmaları da rol oynamıştır.
- Osmanlılarda merkeziyetçiliğin zayıflaması ve çözülmesi oranında âyan güç kazanarak devlet içinde devlet görünümünde iktidar sahibi olmuş, hanedanlıklarını birkaç nesil sürdürmüşlerdir.

İltizam Usulü

- Fatih zamanından itibaren gelirleri doğrudan hazineye aktarmak amacıyla bazı toprak gelirlerinin 2 – 3 yıllığına açık artırma usulüyle devlet adamlarına kiraya verilmesi geleneğidir.
- İhaleyi alan (Mültezim) kişi, ihale bedeli olan parayı hazineye yatırır ve ihale şartları içerisinde halktan aldığı vergilerle işlerini yürütür.

Örnek:

XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nde tımar topraklarının da mukataa toprakları gibi iltizama verilmesiyle aşağıdakilerden hangisine gereksinim duyulduğu söylenebilir?

- A) Batı tarzı ıslahatlara
- B) Yeni gelir kaynakları oluşturmaya
- C) Askeri alanda düzenlemelere
- D) İç ayaklanmaların bastırılmasına
- E) Halkın devlete olan güvenini artırmaya

Malikane Sistemi

- XVII. yüzyıldan itibaren devletin nakte duyduğu ihtiyaç artmıştır.
- Hazineye daha çok gelir sağlamak adına süreli olarak verilen iltizam gelirlerinin kaydı hayat / ömür boyu şartıyla kiraya verilmesi ile görülen uygulamadır.
- Zamanla feodal yapılı yerel güç odakları olarak da tanımlanan ayanların doğmasında ve ayanlığın yerleşmesinde etkili olan gelişme Malikane sistemidir.

Esham Usulü

- Malikane sistemi XVIII. yüzyıl boyunca devam etmiştir.
- 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'nın getirdiği ağır yük nedeniyle 1775'te "esham" adı verilen senetler piyasaya sürülerek "iç borçlanma" süreci başlamıştır.
- Mukataaların yıllık kârlarının paylara ayrılarak bu payların satılması işlemidir.

Kapitülasyonlar

- Fatih Dönemi'nde Venedik'e, (Ekonomik- Siyasi)
- Kanuni Dönemi'nde Fransa'ya, (Ekonomik- Hukuki) (Daimi değil)
- III.Murat Dönemi'nde İngiltere'ye, (Ekonomik)
- I.Ahmet Dönemi'nde Hollanda'ya, (Ekonomik)
- III.Ahmet Avusturya'ya, (Ekonomik)
- I.Abdülhamit Dönemi'nde Rusya'ya (Ekonomik, Siyasi, Hukuki) kapitülasyon verilmiştir.
- 1740'ta Fransa'ya önceden verilen kapitülasyonlar daimi hale getirilmiştir.
- Kapitülasyon tanınan devletler Osmanlı liman ve pazarlarını düşük gümrük vergileri ödeyerek kullanabilecektir.
- Yabancı tüccarlar zenginlerken Osmanlı üreticileri, esnaf ve tüccarları olumsuz etkilenmeye başlamıştır.

Örnek:

Osmanlı Devleti'nin 1740'ta Fransa ile imzaladığı antlaşma sonucu kapitülasyonlar sürekli hale gelmiştir.

Kapitülasyonların sürekli hale gelmesi aşağıdakilerden hangisinin sonucu gerçekleşmiştir?

- A) Osmanlı padişahının saltanatı süresince yürürlükte olma şartının sona ermesi
- B) Akdeniz ticaretinde Osmanlı etkinliğinin yeniden kurulması
- C) Osmanlı-Avusturya savaşlarının sona ermesi
- D) Osmanlı Devleti'nde Lale Devri'nin sona ermesi
- E) Batı tarzı ilk askeri ıslahatların yapılması